

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ԿԻՐԵԿԻ ԵՒ ՀԻՆԳՉԵՐԹԻ ՕՐԵՐԸ

Տարեկան գինը — 3 ռուբլի, 1/2 տարեկանը — 1 ռ. 50 կ.,
1 ամս. — 35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին՝ առաջին երեսի վրայ—20 կոպ, վերջին ,, ,, —10 ,,

Հասցէն՝ Шума, Редакция газеты „Пайлак“. Ганджунцев. ул. домъ Костанова. Schoucha, rédaction du journal „Phailak“.

ԲԱՅԻՍԻ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր լոյս է տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ռ. կէս տարեկանը—1 ռ. 50 կ. ամսական —35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шума, редакція газети „ПАЙЛАК“.

ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ

ԱՄԱՐԱՅԻՆ ԹԱՏԵՐԱՇՐՋԱՆ ՀՈՒՇՈՒՄ

Ներկայ ամառայ սեզոնին Բագրի հայ դերասանական ընկերութիւնը «ԱՋԱՏ ԹԱՏՐՈՆ» անուն տակ, բեմաստիւթեամբ երիտասարդ դերասան ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱՋԵԱՆԻ կը տայ մի շարք ներկայացումներ

ՀՈՒՇՈՒՄ ԱՄԱՐԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ԳԱՆՆԱԿՈՒՄ
Խմբի կազմն են դերասաններ՝ Արուս Ոսկանեան, Սիրուշ Մամիկոնեան և Լիւսի. դերասաններ՝ Վահրամ Փափաջեան, Մ. Ա. Կոստանեան, Մ. Թաշճեան, Օվի Ահարոնեան, Ազատ, Արմէն և ուրիշները

ՍԵՉՈՆԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԿԸ ԼԻՆԵՆ ՏԻԿ. ՍԻՐԱՆՈՅԵԻ ԳԱՏՐՈՆԵՐԸ
Խմբի բեմերտուարը. ինքնուրոյն՝ Շիրանգադէի՝ Նամուս, Կործանաւոր, Պատի համար, Աւերակներ լրայ, Անարոնեանի՝ Ուստաուրներ, Արցունքի Հովիտը. Բաֆֆիի՝ Չահրամար, Սաչագոյներ, Սենթ. Պարոնեանի՝ Բաղդասար Աղբար, Թարգմանական Շէքսպիրի՝ Օթէլլօ, Համլետ. Շիլլերի՝ Օրբանի կոյտ. Էմիլ Փապրիի՝ Գնդապետ Պրիտո. Տրայի Հէրիի՝ Չմեռային երազ, Սէն Պէնէլի՝ Մադրանքի ընթերց. Գոստաւ Լերուի՝ Էլզա. Մօլլերի՝ Դօն-ժուան, Ակամայ Բոլիշ. Ջիակովիտտիի՝ Քաղաքական մահ. Բեռնարայի՝ Իզաբել. Շիլլերի Կու-նըմի Անթար. Սմբատովի՝ Դաւաճանութիւն. Թրիսթան Պոննարի՝ Ժան Դո-նէ. Բոմարշէի՝ Սէվիլի Սափրիչը, Արցիսաշիւի՝ Խանդ. Վիկտոր Հիւգօի՝ Ռիւի Բլաս. Զօլմը Հալլի Սատանի աշակերտը:

Ներկայացումները կը կատարուին յունիսի 8-ից «Գնդապետ Պրիտո» պիէսայով. Պատասխանատու կարգադրիչ՝ Մ. Ա. Կոստանեան կառավարիչ՝ Մ. Թաշճեան Բեմաստիւթի Վահրամ Փափաջեան

Հայ կամաւոր խմբերի կարգադրիչ մարմնի հրահանգով Շուշում

ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ ԵՆ

ԿԱՄԱՆՈՐԵՐ

Դիմել Ստարոպոլսկայա փողոց № 31 տուն Միրզա Տէր-Սարգսեանի. առ. ժ. 10—2 եր. 4—7.

Объявление.

Отъ Шуминской Городской Управы во вторникъ 2-го сего іюня въ помѣщеніи Управы назначены торги на отдачу въ аренду город-ской будки у городского бульвара, срокомъ на одинъ годъ.

Директоръ Шуминскаго ре-ального училища объявляетъ, что съ разрѣшенія г. Попечи-теля учебнаго Округа переекза-меновки и вступительные экза-мены будутъ произведены съ 10 по 15 августа.

Молебень передъ началомъ за-нятій 16 августа, начало занятій 17 августа.

ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴՊՐՈՑԸ

Անվիճելի համարելով միանգամայն, որ Դարաբաղի հայոց թեմական դպրոցի անտեսական աննախանձելի դրու-թեան գլխաւոր պատճառը Շուշում Մար-իամեան օրիորդաց դպրոցն է, անվի-ճելի և անհրաժեշտ ենք համարում մի-անգամայն նաև Մարիամեան դպրոցի գոյութիւնը, սակայն ոչ այն ձևով և ծաւալով, ինչպէս կայ այժմ: Մարի-ամ. դպրոցն իր ներկայ վիճակով ոչ

միջնակարգ է, ոչ էլ տարրական. առ-այժմ չորս դասեան է, իսկ թէ ապա-գայում ինչ պէտք է լինի, անյայտ է և անորոշ: Որ իւրաքանչիւր թեմ պէտք է ունենայ եթէ ոչ մի քանի, գոնէ առ-նւազն մի միջնակարգ դպրոց, պարզ է արևի լոյսի պէս: Այդ պահանջն ա-ւելի զգալի է մանաւանդ Շուշում նման մի քաղաքում, ուր գոյութիւն չունի նաև պետական միջնակարգ օրիորդաց դպրոց: Հետևաբար միջնակարգ օրիոր-դաց դպրոցը Շուշում օրւայ պահանջ է:

Վաղուց արդէն ծրագրւած է բանալ Շուշում միջնակարգ օրիորդաց դպրոց, որի համար յայտնի դրամատէր Դու-կասեանը նւիրել է յատուկ շէնք և ու-րի գոյութիւնն ապահովել է 200,000 ռուբլի նւիրատուութեամբ: Այդ դպրո-ցը պէտք է կոչւի Մարիամեան—Դու-կասեան դպրոց և հոգաբարձուներից մէկն էլ պէտք է լինի Դուկասեանի-րից: Եթէ մեր հոգեւոր բարձր իշխա-նութիւնը քիչ ուշադրութիւն և լուրջ վերաբերմունք ցոյց տար դէպի այդ գործը, Մարիամ-Դուկասեան օրիոր-դաց դպրոցն արդէն գոյութիւն ստա-ցած կը լինէր հենց 1914/15 ուս. տարուց: Պէտք էր միայն կարգաւորել այդ դպրոցի նորընտիր հոգաբարձու-թեան խնդիրը. հաստատել նրան իր պաշտօնում, կամ բեկանել այդ ընտ-րութիւնը և նորը կատարել տալ: Սա-կայն մեզ անհասկանալի պատճառով 1913 թ. հոկտեմբերին կատարած հո-գաբարձական ընտրութիւնը մինչև այժմ մնացել է անորոշ դրութեան մէջ: Աւելի քան 1 1/2 տարի է անցել այդ օրից, բայց այդ խնդիրը դեռ մնա-ցել է անլուծելի, այն ինչ այդքան ժա-մանակամիջոցում կարելի էր տասը հո-գաբարձութիւն ընտրել և հաստատել:

Այդ հանգամանքն անա առաջ է բե-րել թիւրիմացութիւններով լի մի կա-ցութիւն, որին վերջ տալու համար Դարաբաղի թեմի ժամանակաւոր կա-ռավարիչը գլխից վերին աստիճանի հեշտ և կտրուկ միջոցի. Մարիամեան անւան աւելացրեց Դուկասեան անու-նը և այդպիսով Մարիամեան օրիոր-դաց դպրոցը դարձաւ Մարիամ-Դու-կասեան. մնում էր միայն Դուկասեա-նից ստանալ խոստացած 10,000 ռուբ. և ամեն ինչ կատարեալ էր: Այդպէս հաւատացած էր, աւելի շուտ ներշնչ-ւած էր Զաւէն վարդապետը, հենց այդ-պէս էլ հաւատացրել էր թեմական դպրո-ցի հոգաբարձութեան և վերջինս սիրով և ուրախութեամբ հաստատեց Մարի-րիամ-Դուկասեան դպրոցի 1914/15 ուս. տարւայ բիւջէն՝ առանց կասկածելու, առանց տարակուսելու: Սակայն և իրա-կանութեան մէջ, ինչպէս երևում է, սարեր, ձորեր կան. իրականութիւնը եկաւ իր կուռ կռանով ջախջախելու միամիտների հաւատը. Դուկասեանը մեկ անյայտ պատճառով հրաժարել է խոստացած տասը հազարը տալ նորա-դարձ Մարիամ-Դուկասեան դպրոցին: Հասկանալի է, թէ ինչ կը զգար տա-յայտարարութիւնից յետոյ Զաւէն վար-դապետն և ինչ թեմական դպրոցի հո-գաբարձութիւնը, որ անհամբեր սպա-

սում էր անկալւած գումարին, ծած-կելու կաստայում վաղուց արդէն գո-յացած բացերը: Մնում էր հաշտել ստեղծած դրութեան հետ և շարունա-կել թեմ. դպրոցի եկամուտներից բա-ժին հանել օրիորդաց դպրոցին:

Սակայն այսպէս շարունակելն ան-կարելի է. պէտք է վերջ տալ այս դը-րութեան. պէտք է ստեղծել մի վիճակ, որ գոհացուի տայ միևնոյն ժամանակ թէ բարիւրարի պահանջին և թէ թեմ. ու Մարիամեան դպրոցների շահերին:

Ունի ղնել Մարիամեան օրիորդաց դպրոցի վրայ և նրա փոխարէն ստեղ-ծել Մարիամ-Դուկասեան դպրոց, ոչ միայն ցանկալի չէ, այլ փաստաւոր է և կուլտուրական տեսակէտից մինչև իսկ յետագէժ քայլ: Մարիամեան դպ-րոցը պէտք է շարունակի որպէս ինք-նուրոյն ծխական դպրոց, չորս կամ հինգ տարւայ դասընթացով: Նրա պա-հելու համար պէտք է գործ դնել ամեն ճիգ ու ջանք, պէտք է նրա գոյութեան և յարատեւութեան համար նորանոր աղ-բերներ գտնել: Ինչ վերաբերում է Մարիամ-Դուկասեան օրիորդաց միջ-նակարգ դպրոցին, նա պէտք է կազմի մի տեսակ շարունակութիւն մեր ծխա-կան դպրոցների, որտեղից աւարտող աշակերտները կարողանան շարունակել իրենց ուսումն այդ դպրոցում: Նպա-տակայաբար կը լինի այդ տեսակէ-տից, որ նա առ այժմ պատրաստական բաժանմունքներ չունենայ և սկսել առաջին դասարանից. իսկ ապագայում, երբ պահանջ կը լինի, կունենայ նաև պատր. բաժանմունքներ: Բաժանմունք-ների անհրաժեշտութիւնը Մարիամ-Դուկասեան դպրոցի համար մենք չենք ծխում, այլ յարմարում ենք նրա նիւթական դրութեան: Աւելի լաւ է կանոնաւոր դպրոց պահել առանց պատ-րաստական բաժանմունքների, քան մի կերպ քարշ տալ դպրոցի գոյութիւնը բաժանմունքներով հանդերձ: Մեր առաջարկած նախագիծը ժամանակաւոր բնոյթ է կրում, որը պայմանաւորւած է նւիրատուութեան չափով ու քանա-կով: Վերջացնելով մեր ասելիքը՝ կրկին անգամ շեշտում ենք, որ թեմական դպրոցի հոգաբարձութիւնը, որպէս առ-մենից աւելի շահագրգռւած այդ խնդ-րում, պէտք է առանց յետաձգելու, շուտափոյթ կերպով աշխատի վերջ տալ այդ խնդրին, որով ազատւած կը լինի մի կողմից թեմական դպրոցն առ-կամայ խնամակալի պատասխանատու-ղերից և Մարիամեան ու Մարիամ-Դուկասեան դպրոցների վիճակը կորոշի միւս կողմից:

Դեմոս

ԵՕԹԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Շուշում թեմական դպրանոցի հոգա-բարձութիւնը որոշել է առաջիկայ ու-սումնական տարւանից բաց անել եօթ-հորոք դասարան: Այսպիսով լուծել է մի հարց, որ մեծ նշանակութիւն ունի մեր հիւսուցից թեմական դպրանոցի կեանքում: Այդ քայլով հոգաբարձու-թիւնն իւր խնամքին յանձնւած դպրո-

ցական հիմնարկութեանը տեղ աշխարհացուցիչ ձևեր, որի պակասը վաղուց ի վեր դրսևի էր դարձել թէ դաստիարակչական աշակերտներին և թէ մանավանդ մանկավարժական խորհրդին: Եւ այս տարի թեմական դպրանոցը չունեցաւ ընթացաւարտներ: Վեցերորդ դասարանի աշակերտները մի երկու բացառութեամբ փոխադրուցին նոր բացուելիք եօթերորդ դասարանը, որով հիմք դրուց արդէն 7-ամեայ սեմինարական դասընթացին մեր թեմական դպրանոցում, եթէ ի հարկէ հետեւի տարիները չբացուի եօթերորդ դասարանը:

Պէտք է խոստովանել, որ վեցդասարանական սեմինարիայի դասընթացը խիստ անբաւարար ու թիրի էր: Վեց տարւայ ընթացքում միանգամայն անկարելի է մատակարարել սաներին այն միջնակարգ ուսումը, որ պահանջուում է արդի կեանքի պայմաններում: Եւ արդարեւ սիւստեմատիկ մտաւոր պաշարը, որ առաջադրուում է ժամանակակից գիտութիւնն ու մանկավարժութիւնը: Եւ միայն նրանք, ովքեր մօտ են կանգնում հայ դպրոցական գործին, տեսնում էին, թէ ինչպէս «հասունութեան» վկայական ստացած նորաւարտները, դուրս գալով վեցերորդ դասարանից, իրօք ներկայացնում էին մտաւորապէս խակ ու անհասունացած երիտասարդներ: Այդ նորաւարտները նոյնիսկ բոլորած չէին լինում որոշ առարկաների ինչպէս լիզուներ, մաթեմատիկական ու պատմական գիտութիւնների, իրականաբար ու ամփոփ շրջանները: Եւ այդպիսի թիրառ պաշարով մանուկ էին նրանք կեանք և նոյն իսկ հասարակական գործունէութեան ասպարէզ, որ անշուշտ բացասական հետեւեցներ էր ունենում հասարակական տեսակէտից: Բաւական է թեթեւաբար մեր միջին ինտելիգենցիայի, այն երիտասարդութեան մտաւոր-բարոյական մակարդակի վրայ, որ դուրս է եկել մեր թեմական դպրանոցների պատերից և չի կատարելագործւել այլևս յետագայում մտաւորապէս, որպէսզի համոզւենք, թէ սրբան մենք յետ ենք մնացել մեր կուլտուրական զարգացմանը՝ շնորհիւ մտաւորապէս ու բարոյապէս հասունացած երիտասարդների բացակայութեան:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈՔՐ - ԱՍԻԱՅՈՒՄ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Շարունակութիւն և վերջ)

Այսպէս ուրեմն մենք տեսնենք թուրքիկ ակնարկներով, որ Գերմանիան իր անտեսա-զաղուծային քաղաքականութեան հիմքը դրեց Փոքր-Ասիայում երկաթուղային ձեռնարկութիւններով: Սրանք գրաւեցին իրանց յետևից մայր երկրից և՛ ձեռնարկու ու աշխատող այժմերի մեծաքանակ խմբեր և՛ անտեսա-արդիւնաբերական արժէքներ ու հաստատութիւններ: Հինգ իրենց՝ երկաթուղային գծերի կառուցումն ու շահեցումը պայմանաւորում էին հսկայական կապիտալի գործադրութիւն Փոքր-Ասիայում: Անատոլիայի երկաթուղային ընկերութեան հիմնական ակցիօներ, կապիտալը հասնում է 135 միլիօն ֆրանկի, իսկ Բաղդադի երկաթուղ. ընկերութեանը՝ 281 միլիօն ֆրանկի: Դրամագլուխ, որի շահագործութիւնը ոչ մի բիսկի և ոչ անգամ նազ արդիւնքի ենթակայ չէ, որովհետեւ ըստ

Արդ, եօթերորդ դասարանի բացումով, հաւատարմեանը, որ մեր թեմական հոգաբարձութիւնը մի գեղեցիկ գործ է կատարել, հնարաւորութիւն տալով դպրանոցի մանկավարժական կազմին լրացնել այն պակասը, որ միշտ զգացուում էր վեցդասարանական դասընթացի անյարմարութիւններից ի մաս աշակերտութեան մտաւոր զարգացման:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՆԱՆ ԾՈՒԿԱՆ

Մինչև 1883 թականը Գերմանիան յաջողութեամբ մրցում էր հիւսիսային Պարսկաստանում ուսական արտադրած ապրանքների հետ: Գերմանական այդ յաջողութեան ամենամեծ չափերով նպաստում էր այն հանգամանքը, որ Ռուսաստանը թող էր տալիս մաքսահարկից ազատ տրանզիտ արտասահմանեան ապրանքներին Բաթումի վրայով գէպի Պարսկաստան: Գերմանական ապրանքների համար ամենակարճ ճանապարհը Բաթումի և Բազի կամ Զուլֆայի վրայով էր և Գերմանիան կարողացաւ ամենամեծ չափերով շահագործել այդ ճանապարհը, դառնալով պարսկական շուկայի լիակատար տէր: Մական 1883 թին վերացեց Բաթումի տրանզիտային ազատ ճանապարհը (պորտֆրանկօ), որը խիստ մեծ հարւած էր գերմանական առևտրի համար: Այժմ գերմանական փոխարէն հիւսիսային Պարսկաստանում սկսեց ուսական առևտրի ծաղկումն և Ռուսաստանից եկած ապրանքների ներմուծումն:

Անշուշտ Գերմանիան այդ ամենին հանդիստ աչքով չէր կարող նայել: Գերմանական դիւանագիտութիւնն ամեն տեսակ ջանք է դրածադրում, որ վերստին ձեռք բերի կորցրած շուկաները: Բայց երկար ժամանակ անյաջողութեան էր հանդիպում, չնայած որ գերմանական ազդեցութիւնները ուս բարձր կառավարչական շրջաններում շատ ուժեղ էին և ունէին ակնյայտի ու անյայտ բազմաթիւ կողմնակիցներ: Այն ժամանակ Գերմանիան դիմեց այլ ուղիների: 1911 թին Պոտսդամում տեղի ունեցած կայսերական տեսակցութեան ժամանակ Գերմանիայի և Ռուսաստանի միջև համաձայնութիւն

պայմանագրի թիւք կառավարութիւնը պարտաւոր է ընկերութիւնների գումարը զգուշացնել մինչև որոշ բարձրութիւն ապահովել: Դրամագլուխ, որ իր միւս բոլոր օգուտներից դատ 5-6% մշտական դիւիդենդ է բերում:

Երկաթուղային գծերի շնորհիւ և զըլ-խաւորապէս նրանց ձեռնարկեցների զըլ-բաժնեւոր ծնունդ են առնում Փոքր-Ասիայում գերմ. առևտրա-արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ: Այդպիսիներից յիշու է ամենից առաջ բամբակա-գործարանային ընկերութիւնը «Deutsche Levantinische Baumvollgesellschaft», 700000 մարկ զրամագլուխով, որի բաժանմունքները գտնւում են Սմիրնայում և Ադանայում և որը փառաւոր արդիւնքներ է ունենում կիլիկիայի լիառատ բամբակի շահագործութեամբ: ապա «Անատոլիայի արդիւնաբերա-առևտրական ընկերութիւնը» («Anatolische Industrie-und Handelsgesellschaft», 500000 մարկ զրամագլուխով), որի կենդրոնը գտնւում է Ադանայում:

Կառկած չկայ, որ Գերմանիայի երկաթուղային ձեռնարկութիւնները պիտի արագացնէին նաև նրա առևտրական յարաբերութիւնների զարգացումը ասիական թիւրքիայում: Բոլոր մեծ պետութիւնների մէջ Գերմանիան իր առևտրական ներմուծումներով և ար-

կայացեց, որով Ռուսաստանը պարտաւորւում էր երկաթուղի կառուցանել թեհրանից Համադանի վրայով, որտեղ այդ գիծը պիտի միանար դէպի Պարսկաստանի սահմանը գերմանացիների ձեռքով կառուցող Բաղդադի երկաթուղային գծի հետ: Այսպիսով գերմանացիները հասան իրենց վաղուց ի վեր փայտայած նպատակին: ճանապարհը դէպի Պարսկաստան ապահովւած էր և գերմանական արդիւնաբերութեան յաջողութիւնը պարսկական շուկա ու գարձի էր լոկ ժամանակի հարց:

Գերմանիան այնուամենայնիւ, մինչև Բաղդադի երկաթուղու այդ դժի աւարտումը, ժամանակ չէր ուզում կորցնել: Նա ահագին գումարներ էր ծախսում Պարսկաստանի առևտրա-արդիւնաբերական կեանքն ուսումնասիրելու նպատակով պատրաստել երկրի պայմաններին քաջ ծանօթ և տեղական լեզուներին հմուտ առևտրական ագենտներ թէ գերմանացիներից և թէ մանաւանդ հինգ պարսիկներից: Այնուհետև ծրագրւած էր հիմնել անգլիական և ուսական ազդեցութեան շրջաններում գերմանական բանկեր, իսկ յատկապէս Անգլիայի հետ մրցելու նպատակով Պարսից ծոցում կազմակերպւում էին գերմանական նաւագնացական գործակալութիւններ: Վերջապէս ամենամեծ ուշադրութեան էր առնւած պարսկական շուկայի տահանքները Պարսիկ վաճառական սովորաբար ուշ չի դարձնում ապրանքի որակի վրայ, այլ բացառապէս հետաքրքրւում է ապրանքի էականութեամբ և նկարներով: Եւ ահա գերմանացիները սկսում են արդիւնաբերի յատկապէս պարսկական սպառողների համար մանուֆակտուրա (չիթիզէն) ամենահասարակ բամբակից և վերին աստիճանի գեղեցիկ, պարսկական ճաշակի նկարներով և վաճառում շտեմնւած էժան գնեքով: Շնորհիւ այդ տեսակ միջոցների գերմանական ապրանքները՝ մանաւանդ ճոթեղէնն ու մանուկեղէնն, ահագին սպառում են գտնում պարսիկ շուկաներում: Ընդհանուր առմամբ Գերմանիայի ներմուծումը Պարսկաստան վերջին տարին հասել էր 2,3 միլիօն բուրլու, մինչդեռ 1909 թ. այդ ներմուծումը 0,35 միլիօն բուրլ. էր ներկայացնում:

Ռուսական առևտուրն էլ անշուշտ

տահանումներով ամենայնպէս տեղի էր բռնում թիւրքիայում մինչև ներկայ դարի սկզբները: Բայց վերջին տասնամեակում նրա առաջադիմութիւնը այդ տեսակէտից եղել է անօրինակ, անշուշտ միւս պետութիւնների օտար-ճանական յետ նահանջման գնով ամենից շատիտալիայի, Ռուսիայի և Աւստրո-Ունգարիայի, որոնց առևտրական առաջադիմութիւնը եղել է տատանումներով և միմեկնեւորով: Ի հարկէ, մեզ հետաքրքրում է ներկայ դէպքում Գերմանիայի ունեցած առևտուրը միայն ասիական թիւրքիայում, անշուշտ զըլ-խաւորապէս Փոքր-Ասիայում: Վերջին տասնամեակում ներմուծական և արտահանական առևտուրը Գերմանիայի եղել է այսպէս.

	Ներմուծում	Արտահանում
1902 թ.	25,3 մ. մար.	13,4 մ. մար.
1903 »	27,1 »	14,6 »
1904 »	29,5 »	21,8 »
1905 »	35,5 »	21,4 »
1906 »	40,2 »	22,3 »
1907 »	38,0 »	28,3 »
1908 »	33,1 »	24,7 »
1909 »	35,2 »	24,1 »
1910 »	45,1 »	31,4 »
1911 »	47,3 »	37,2 » *)

Տարւ տարւայ ընթացքում ներմուծումը աճել է 88% -ով, իսկ արտահանութիւնը 194,60% -ով: Գերմանիան

անգործ չէր, բայց և այնպէս դժուար էր մրցում գերմանական հետ: Վերջին ժամանակ, երեք մեծ մանուֆակտուրային ձեռնարկութիւններ՝ Կոնշինի, Գիւբնէլի և Դանիօլսկայա միանալով սկսեցին զարգացնել իրենց առևտրական յարաբերութիւնները Պարսկաստանի հետ: Այդ նպատակով այդ միացեալ ընկերութիւնը հիմնեց մեծ պահեստներ թիֆլիսում և Բազում: Թիֆլիսի պահեստը ծառայու է Ատրապատականի առևտրական բայօնին, իսկ Բազինը՝ Կասպից ծովի եզերքում գտնւած պարսկական քաղաքներին: Այս ձեռնարկութիւնը ուսական արդիւնաբերողների կողմից կարծես յաջողութիւն է գտել, հետաքրքրութիւն շարժելով պարսիկ վաճառականների մէջ, որոնք արդէն սկսել են առևտրական յարաբերութիւններ յիշեալ ընկերութեան հետ: Վերջապէս Զուլֆա-Թաւրիզ կառուցող երկաթուղին ահագին դեր ունի խաղալու ուսական առևտրի ու արդիւնաբերութեան յաջող զարգացման գործում Պարսկաստանի շուկաներում:

Ներկայ մօմենտը, երբ Գերմանիան կանւած է ամբողջովին պատերազմական գործերով, ուս արդիւնաբերողների համար ամենաբարեւալոյն է, որպէսզի նրանք կարողանան դուրս վանել պարսկական շուկայից գերմանացիներին: Գերմանացիներն, եթէ նոյն իսկ ցանկանան, այս վայրկեանում անկարող են Պարսկաստան ապրանքներ տեղափոխել: Ռուսաստանի ճանապարհները, որոնցով նրանք մինչև այժմ օգտուում էին, այլևս փակ են նրանց առաջ: Իսկ Թիւրքիայի վրայով ապրանքների տեղափոխումն ոչ միայն խիստ թանկ կը նստի, այլ և ներկայումս ֆիզիքապէս անկարելի է:

Ահա այս բարենպաստ պայմանները թելադրում են, որ ուսական առևտրի ներկայացուցիչները, մանաւանդ Կովկասում, չպիտի ձեռքից բաց թողնեն բոլոր և ամրացնեն իրենց դիրքերը պարսկական շուկաներում, վերջապէս նապէս դուրս հանելով գերմանական ապրանքները:

ՄԵՏԱՔՍԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Այս վերնագրով մի յօդւած կար գետեղւած «Փայլակի» №19-ում, որի մէջ

աւելի ներմուծել է, քան արտահանել: Այդ նշանակւում է, որ երկրագործական Փոքր-Ասիան, Հայաստանը, Մեսոպոտամիան, Սիրիան և այն աւելի շատ բերքի և հում նիւթեր են մատակարարել Գերմանիային, քան կարողացել են սպառել ինդուստրիական արդիւնքներ, իրեն կուլտուրապէս յետաձգեց սակաւ պահանջներ ունեցող երկրներ: Մական Գերմանիայի առևտրական ինչպէս և արդիւնաբերական շահերը թիւրքական ասիայի գանազան մասերում շատ աւելի արագ էին աճում վերջին տարիներս յարաբերաբար, քան միւս մեծ պետութիւններին: Եւ Գերմանիան այն երկրն էր, որ ունէր բոլոր շահները խաղաղ մրցութեան պրօցեսում գրաւելու շահերի և ազդեցութիւնների շատ ամուր դիրքեր օսմանների աշխարհում:

Ասիական թիւրքիայի այն երկրամասը, որ վերջին տարիներս առանձին ուշադրութիւն էր գրաւել Գերմանիայի զաղուծային քաղաքագէտների, համարւում էր արևելեան Անատոլիան և մանաւորապէս հայկական գաւառները: Բալկանեան պատերազմի յետոյ, կարելի է ասել, նոր էտապ էր թեւակոխել գերմանական շահագրգռ. Ֆեերի առաջադիմութեան տեմպը այդ հողի վրայ: Նորանոր անդամաւորումների նմարկւած, ռազմական պրեստիժն

*) Տես «Almanach de Gotha» համապատասխան տարիների (1904 թ. — 1913 թ.) հատորները:

յօդաւածագիրը մօտայն գոյներով է նկարագրում գործարաններում տիրող կարգերն և վարք ու բարքը: Մեր յետաձեռն գաւառում լուսաւոր շատ քիչ բան կայ և դարմանալի չէ, որ անմխիթար լինի նաեւ գաւառական բանւորութեան վիճակը:

Անդրկովկասի արդիւնաբերութեան մէջ նաեւ, պղինձը և մետաքսը առաջնակարգ տեղ են զբաղում: Գանձակի նահանգն ունի մետաքսի մանաւորանների ամենախոշոր թիւը: Եթէ խօսք բացել Գանձակի արդիւնաբերութեան մասին, ապա պիտի յիշեն նահանգի պղնձահանքերը և մետաքսամանաւորանները: 1913 թ. վերաբերեալ տեղեկութիւններով, որոնք հաղորդւած են Կովկասում կազմակերպելիք Ապառն-վագրական ընկերութեան ժամանակաւոր կոմիտէին, Գանձակի նահանգում եղել են 72 մետաքսամանաւորաններ: Դրանցից 33 մանաւորան պատկանել է հայի, իսկ 39-ը՝ թուրքի: Մետաքսամանաւորանները ստորաբաժանւել են ըստ գաւառների հետեւյալ կարգով՝ Շուշիի գաւառում—19, Զիւլաշիւրի—1, Կարեւազի—3, Զանգեզուրի—1 և Նուխի—48: Այդ գործարանները միասին զբաղեցրել են 3253 ռուսահայտակ բանւոր: Բանւորների քանակը ըստ գաւառների եղել է հետեւյալ՝ Շուշիի գաւ.—1187, Զիւլաշիւրի—120, Կարեւազի—165, Զանգեզուրի—25, Նուխի—1756: Հայերի 33 գործարանները միասին ունեցել են 2082 բանւոր, իսկ թուրքերի 39 գործարանները՝ 1171 բ.: Միջին հաշուով հային պատկանող մի գործարան ունեցել է 63 բանւոր, այսինչ թուրքինը՝ 30, հայի գործարանի բանւորութեան կիսիցը պակաս: Բանւորների այս չափը ցոյց է տալիս, որ հայերի գործարանները թէև թեւով քիչ, բայց արտադրողական ոյժով բարձր են թուրքերի գործարաններից: Թուրքերի գործարանները բացառապէս կենտրոնացած են Նուխի քաղաքում: Այդ քաղաքում հայերին է պատկանում հինգ գործարան, որոնց մէջ բանում են 375 բանւոր: Մնացած 28 հայ գործարանները ցրւած են վերը յիշած գաւառների զանազան դիւղերում: Նուխիի հայ գործարաններում աշխատող 375 բանւորները պէտք է թուրք լինեն: Մենք այդ ենթադրաբար ենք ասում, կարծելով, որ հազիւ թէ Նուխիի հայ

ընկած և քաղաքականապէս տկարացած թիւրքիայի ասիական սեփականութիւնները դարձան եւրոպական կօնցեսիաների մի աւար: Գերմանիան լարեց իր ոյժերն և աշխատեց բազմակողմանի ազդեցութիւններով ամրանալ աւարի ենթակայ երկրի կարեւորագոյն մասերում: Նա՝ իրերի բնական դասաւորութեամբ, ստանձնեց Անգլիայի վաղեմի հակամարտութեան դերը արեւելեան հարցում: Ռուսիայի հանդէպ՝ իսկ արեւելեան հարցի համարեա վերջին հրաշքի մասնիկը կազմում էր հայկական հարցը: Վերջին երկու տարւայ ռուս-գերմանական բանակցութիւնների պատմութիւնը վկայեց, թէ որքան ուժեղ էր և յամուր Գերմանիայի դիմադրութիւնը Ռուսիայի առաջարկած նախագիծների հանդէպ՝ հայկական բեֆօրմների հոյի վրայ:

Բիւսարեկան շրջանի գաղութային քաղաքական անտարբերութեան լոգունգը՝ արեւելեան և մասնաւորապէս հայկական հարցի նկատմամբ, վաղուց է կորցրել իր կատարեալ արժէքը: Նորագոյն Գերմանիան, ընդհակառակը, խորապէս գիտակցելով, թէ որքան յետ է մնացել նա իր անտեսաքաղաքական շահերի մուտքով մերձաւոր արեւելքում, ցանկացաւ բացի առեւտրական և արդիւնաբերողի դերից նաեւ կոպտորտրեքների դեր խաղալ: Եւ ամենայն

քաղաքացիները այդ քանակի բանւորներ կարողանան արտադրել իրենց միջից: Ինչ մնում է հայերի դիւղերում հաստատւած 28 հայ գործարանների 1707 բանւորին՝ կարելի է առանց սխալելու պնդել, որ նրանք հայ են: Եւ այդպիսով «Փայլակի» յօդաւածում մի քանի գծերով նկարած անմխիթար պատկերը վերաբերում է մօտ 2000 հայ երկսեռ բանւորի, զիւստորապէս կանանց և մանկահասակ աղջիկների ու տղայոց:

Անգամ Անդրկովկասի արդիւնաբերական կենդրոններում խմբւած բանւորները դժւար են ըմբռնում իրենց շահերը: Պէտք է ընդունել, որ մեր գաւառական բանւորութիւնը միանգամայն զուրկ է իր ուրոյն շահերի ըմբռնումից: Սակայն մի հանգամանք գալիս է այդ բանւորներին զգացնել տալու, որ նրանք տարբեր կարգի մարդիկ են և տարբեր կերպով պիտի մօտենան իրար: Մենք ակնարկում ենք 1912 թ. յունիսի 23-ին հրատարակած օրէնքը:

Այդ օրէնքով գործարանատէրերը պարտաւոր են բժշկական օգնութիւն հասցնել բանւորներին և վարձադրել բանւորներին նրանց դժբախտ պատահարների դէպքում, այսինքն, երբ բանւորը մնասոււմ է գործի մէջ: Ապա բանւորները պարտաւոր կերպով կազմակերպում են հիւանդանոցային դրամարկդներ, որոնցից նպաստներ են ստանում հիւանդութեան դէպքում: Այդ դրամարկդների միջոցները գոյանում են բանւորների անդամալճարներից և գործարանատէրերի նպաստներից:

Մենք օրէնքի մանրամասնութիւնների մէջ չենք մտնում: Կամեցանք ասել, որ նոր օրէնքը գալիս է գաւառական բանւորներին զգացնել տալու նորանց ստանձին կարգի քաղաքացի լինելը: Նոր օրէնքը զեռ Անդրկովկասում կենսաբի մէջ չէ մտցրւած:

Այժմ նախապատրաստութիւններ են տեսնում այդ մասին: Մեր գաւառական ինտելիգենցիային է մնում, որ նա ձեռք մեկնէ աշխարհից կտրւած աշխատաւորներին՝ բացատրելու նրանց նոր օրէնքի իմաստը և նրա միջոցով տրուող առաւելութիւնները: Նոր օրէնքի ուղիղ գործադրութեամբ կը վերանան շատ անհաճելի պակասութիւններ, որոնց վրայ ակնարկում է «Փայլակի» յօդաւածագիրը: Դ. ԱՆ—Ն

մար տարը, որ կարող էր յոյսեր արդարացնել և ցանած սերմերից պտուղներ մատակարարել, դա հայն ու Հայաստանն էր: Գերմանիայի համար Գաղութային և արտաքին գործերի միւնիստրութիւնները նախագծել էին պատկառելի բիւլէ՝ թիւրքահայ դպրոցներում և հայերի մէջ առհասարակ գերմանական լեզուն և ընդհանրապէս գերմ. մտաւոր կուլտուրան սխտեմատիկօրէն տարածելու համար: Բազմակողմանիօրէն առաջ ընթացող այդ ինտենսիւ քաղաքականութիւնը, կրկնում ենք, շահերի և ազդեցութիւնների խորացման փառաւոր ապագայի նոր էտապ պիտի բաց անէր:

Արդի պատերազմը եկաւ այդ բոլոր աշխատանքների վրայ խաչ դնելու: Ծիշտ այնպէս, ինչպէս երկար տարիներով գերմանական հաստատուն գաղութ դարձած չինական Կիւա-Չաուն (Ցինզաուն) անդամ կորաւ Գերմանիայի ձեռքից, այնպէս էլ Գերմանիայի վերջնական պարտութեան դէպքում ջուրը պիտի մաղւեն նրա գաղութային քաղաքականութեան ծրագրերը թէ՛ Փոքր-Ասիայում և թէ՛ Հայաստանում:

Բ. Իշխանեան

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԹՅՆԵՐԻ IV ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Թիֆլիսում տեղի ունեցաւ կիրակի, մայիսի 24-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, Արտիստական Ընկերութեան դահլիճում Կովկասի քաղաքների ներկայացուցիչների համագումարի բացումը: Համագումորին մասնակցում են 206 անդամներ:

Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Պատիսեանը, որ համագումորին նախագահն է, առաջարկեց համագումորին եկած փոխարքայի օգնական սենատոր Ն. Լ. Պետրոսին բանալ համագումորը:

Սենատոր Պետրոսը, յայտարարելով համագումորը բացւած, ողջունեց անդամներին Նորին Մեծութեան Կովկասի փոխարքայի անունից և մաղթեց աղոթութիւն համագումորին, ապա նախագահութիւնը յանձնեց Ա. Պատիսեանին:

Համաձայն ծրագրի՝ համագումորը իր քննութեան առարկայ պէտք է դարձնէ հետեւյալ հարցերը: 1) Ապրուստի թանգութեան դէմ կուելու ընդհանուր միջոցների քննութիւնը և կովկասեան երկրի քաղաքային վարչութիւնների գործողութիւնների համաձայնեցումը այդ կուլ մէջ: Կովկասեան քաղաքների մէջ մատակարարական հարցի ժամանակակից դրութեան և նրանց կարիքների հետ սանիտարական բարելոնութեան գործում: քննութեան առնել զանազան միջոցներ՝ կուելու համաձայնեցների դէմ: մշակել կովկասեան քաղաքների մէջ այդ համաձայնեցների դէմ մաքառելու միահամուր, համաշափ մի ծրագիր: քննել զանազան հարցեր (սանիտարական, տնտեսական և այլն) կովկասեան քաղաքների սանիտարական դրութիւնը բարելոնել վերաբերմամբ: 3) Որոնք միջոցներ և եղանակներ՝ ծառայեցնելու կովկասեան երկրի բուժիչ վայրերը վերաւոր և հիւանդ զինւորականների կարիքների համար:

Համագումորին դրողմունքները տեղեցին երեք օր և մայիսի 26-ին երեկոյեան նիստից յետոյ համագումարը փակւեց: Հ. մագումարի որոշումների մասին տեղեկութիւն կը տանք հետեւալ անգամ:

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՊԵՏԵՐԸՍՈՐ

— Ստոյգ աղբիւրներից հաղորդում են, ու Մուշի երեցփոխան Գեղամը ձերբակալւած է, իսկ Ռուբէնը և Կոբիւնը ընկերներով ապաստանել են լեռները:

— Թիֆլիսի Քաղաքային կրէդիտային Ընկերութիւնը ամսին 23-ին կայացրած իր նիստում որոշել է տալ Հայ Նպաստամատոյց Ընկերութեան յօդուտ փախստականների 2000 ռ. և նոյնչափ գումար եւ Կ. Հ. Բարեգործական Ընկ. կենտրոն. Կօմիտետին՝ վանի արկածեանների համար:

— Վանում ընդհանրապէս դրութիւնը բաւարար է: Ծրվալայ դիւղերում ծայրայեղ կարիք է տիրում. սովի երկիւղ կայ: Ընդհանուր հիւանդութիւններ են տարածւած: Անհրաժեշտ է կազմակերպել սանիտարական և սննդատու կէտեր: Կազմակերպւած է օգնութեան կօմիտէ: Արամի նախագահութեամբ:

— Մանազկերտից հեռագրում են «Հորիզոնին»՝ Հիւանդութիւնները մեր

զբաւած այս նոր շրջաններում օրէցօր վատնաւոր ընթացք են ստանում: Եղած բժշկական օգնութիւնը շատ չընչին է: Անհրաժեշտ է ուղարկել ֆելդշերներ Նոր խմբեր և դեղօրայք:

— Կովկասեան Գլխաւոր Կօմիտէտի մէջ կենտրոնացած են ճշգրիտ տեղեկութիւններ փախստականների մասին: Համաձայն այդ տեղեկութիւնների՝ Պարսկաստանից, այն է Ուրմիայի, Սալմաստի, Պոյի շրջաններից և Թաւրիզից ապաստանել են մեզ մօտ 63,000 հոգի, որից 30,000 հայ և 33,000 ասորի: Թիւրքաց Հայաստանից փախել են 59,000 հոգի հայ, իսկ Թիւրքիային սահմանակից ռուսական վայրերից (Արդահան, Արդուին և այլն) փախել են 30,000 հոգի: Ընդամենը փախստականների թիւը եղել է 152,000: Դրամական և բժշկա-սանիտարական օգնութիւնը այդ 152,000 փախստականներին, թէ Կովկասեան Գլխաւոր Կօմիտէտի գումարները, թէ հայկական և այլ հիմնարկութիւնների ծախսած գումարները հաշւելով, հասնում է 1,600,000 ռուբլու:

Փախստականներին—մեծ մասը հայ, ասորի—ամենամեծ չափով, ամենալայն ծաւալով օգնութիւն հասցնող հաստատութիւնը եղել է Մեծ Իշխանուհի Տատիանա Նիկօլայիւնայի Կօմիտէտը, որ Կովկասեան Գլխաւոր Կօմիտէտին հայթայթել է 550,000 ռ. փախստականների պահպանութեան և բժշկական օգնութեան համար:

— Պարսկահայ փախստականներին օգնող յանձնաժողովը հրատարակել է յունւարի 5-ից մինչև ապրիլի 30-ը իր կատարած գործունէութեան տեղեկագիրը, որից երևում է, որ այդ ժամանակաւ ընթացքում յանձնաժողովը ունեցել է 8,807 ռ. 92 կ., մուտք: Այդ գումարից յանձնաժողովը 725 հոգու նպաստ է տւել 4,934 ռ. 22 կ., էջմիածնի համագումարին մասնակցելու, Նախիջևան լիազօր ուղարկելու և այլ ծախքեր—681 ռ. 73 կ.: Դրամարկուում առ 1 մայիսի՝ մնում է 3,191 ռ. 97 կ.:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՈՒՅԻ

— Մայիսի 27-ին տեղիս «Եղբայրական Օգնութեան» կօմիտէն փոխադրեց էջմիածին «Եղբայրական Օգնութեան» զիւսաւոր կօմիտէին մի հազար ռուբլի տաճկահայ տառապալներին օգտին:

— Ինչպէս տեղեկանում ենք Շուշու Բէլալական դպրոցում դասերը սկսւելու են օգոստոսի 16-ից, իսկ ընդունելութեան քննութիւնները տեղի կունենան օգոստոսի 10-ից:

— Մայիսի 30-ից տիկին Ա. Մ. Տէր-Աւետիքեանի կար ու ձեկ և ձեռագործի դպրոցում բացւել է աշակերտուհիների պատրաստած շքեղ ձեռագործերի ցուցահանդէսը:

— Թեմական դպրանոցի հոգաբարձութեան որոշմամբ փախւում է Ղաւարաղի թեմական դպրանոցի առաջին պատրաստական դասարանը, իսկ այդ դասարանի աշակերտներն փոխադրուելու են առաջիկայ ուսում. տալւանից Ղալանչեցոց ա. Ամենափրկիչ եկեղեցու նոր բացւելիք ծխական դպրոցը:

— Երկկ և այսօր քաղաքի փողոցներում տփերով հանգանակութիւն են անում յօգուտ պատերազմից վնասւածների ու փախստականների առանց ազգի խտրութեան: Այդ ժողովարարութիւնը կատարւում է այս վերջին 3 օրը ամբողջ Ռուսաստանում մեծ Իշխանուհի Տատեանա Նիկօլանայի կօմիտէտի կողմից:

ԿՈՂԿՈՍ

— Ինտենսիվացման վարչությունից թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարու-
թյունը փոխարինաբար վերցրել էր
4378 պ. 8 ֆ. շաքար, Դրանից մաս-
նաւոր հաստատութիւններին ծախւած
է 107 պ. 16 1/2 ֆ., քաղաքային ծա-
ռայողների էկզիսթիական ընկերու-
թեանը տրւած է իր անդամներին բա-
ւարարելու համար 367 պ. 1 1/2 ֆ., քա-
ղաքային միութիւնների հիւանդանոց-
ներին բաժանւած է 328 պ. 22 ֆ., Բա-
ղամիսի երեք կէտերում ազգաբնա-
կութեանը վաճառելու համար տրւած
է՝ Վէրայի թաղամասում (Աշխատանքի
բօրսա) 800 պ., Մալո-Վանքակայա
փողոցում (2-րդ թաղամաս) 2021 պ.,
Հաւաքարում 754 պ., Դրանցից ա-
ռաջի օրը, մայիսի 22-ին, վաճառւած
է Վէրայում 3250 ռուբլու, Վանքի փո-
ղոցում 4500 ռ., Հաւաքարում 2400
ռ.: Մայիսի 23-ին վաճառւած է՝ Վէ-
րայում 1500 ռ., Վանքի փողոցում
4300 ռ. և Հաւաքարում 2500 ռ.: Զը-
նայելով վատ, անձրևային եղանակին,
աւազին բազմութիւն էր հաւաքում գը-
նելու: Ամսիս 24-ին մինչև ժամը 8-ը
գնորդները սպասում էին իրանց հեր-
թին:

— Կայս. Կոմի. Գիւղատնտեսական
Ընկերութեան խորհուրդն մի գրութե-
ան միջոցով է երկրագործութիւն
գիւղատնտեսական առաջ խորհրդին յատ-
կացնելու 38,473 ռ.: Անդրկովկասի
գիւղատնտեսական կարիքների և ձեռք
առած միջոցների իրականացման հա-
մար:

— Բազում յօդուտ հայ փախստա-
կանների մայիսի 21-ին կազմակերպ-
ւած հանգանակութիւնը անցել է շատ
յաջող: Տեղի հասարակական գործիչնե-
րը հանգանակութեան համար շրջում
էին քաղաքի գրասենեակները: Հան-
գանակութիւնից ստացւել է մօտ 30
հազար ռուբլի:

— Ներկայ տարում բամբակի ցանք-
սերի տարածութիւնը Գանձակի նա-
հանգում 1/3-ով աւելի պակաս է, քան
անցեալ տարի: Դրա գլխաւոր պատ-
ճառը ընթացիկ դէպքերն ու աշխատող
ձեռքերի պակասութիւնն է: Բամբակի
ցանքսերի վիճակը առայժմ բաւարար
է: Մարտ ամսին ցանւած բամբակի
ցանքսերը շնորհիւ ցրտերի, աճել են
վատ. ապրիլեան ցանքսերը, եթէ բը-
նութեան պայմանները բարեյաջող լի-
նեն, կարող են ծածկել արւած ծախքե-
րը:

— Թիֆլիսի ազգաբնակչութեան կա-
րիքների համար ներկայ տարւայ փե-
տրւար ամսի 1-ից մինչև մայիսի 20-
ը ստացւած է, ալիւր 1,759,690 փութ,
աղ 106,687 փ., շաքար 228,972 փ.,
կարմօֆիլ 47,320 փ., գարի 22,583
փ., բրինձ 40,467 փ., փայտ 967,082
փ., իւղ նաւթ և մազութ 383,515 փ.,
կերօսի 133,075 փութ, քարածուխ
109,885 փութ:

— Թիֆլիսի ոստիկանապետի յանձ-
նարարութեամբ ոստիկանական պաշ-
տօնեաները խուզարկութիւն կատարե-
ցին 2-դ թաղամասի մի քանի առե-
տրակներին տնիքում, որոնք կաս-
կածւում են շաքար թագցնելու և սպիր-
տային խմիչքներ վաճառելու մէջ:
խուզարկութեան ժամանակ վաճառա-
կան Շիկանեանի բնակարանի արտաք-
նոցում ոստիկանութիւնը գտաւ 40
փութ շաքար, որը նա պահել էր իր
«լաւ մուշտարիների» համար: Շաքարը
գրւած է և կազմւած է համապա-
տասխան արձանագրութիւն: Շիկանե-
անն ենթարկւում է պատասխանա-
ւումութեան:

ՄԵՐ ԹՂԹԵԿԻՑՆԵՐԸ

ԳԱԽԱՌԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴՐՈՒ-
ԹԻՒՆԸ

Գորիս, 20 մայիսի

Հայ հասարակութիւնը, կարծէք, մին-
չև օրս էլ չկարողացաւ ըմբռնել, որ
դպրոցների շուտափոյթ արձակումը
մեզ համար հարկադրական պահանջ
չէր և էական կապ չուներ վարակիչ
հիւանդութիւնների ծաւալման վտան-
գի հետ: Մեր մամուլի մի մասը, ճիշտ
ըմբռնելով իրերի դրութիւնը, լսելի
դարձրեց իր ձայնը այդ խնդրում:
բայց դեռ էլի մէկ-մէկ հնչում են ու-
շացած ձայներ՝ յօդուտ շուտափոյթ
փակման և որ ծիծաղելին է, այս ան-
գամ խօսում են մարդիկ հասարակու-
թեան այնպիսի խաւերից, որոնց հա-
մար հայ դպրոցը մինչև այժմ եղել է
մի անյայտ աշխարհ...:

Դպրոցը մի վայր է, ուր հարիւրա-
ւոր ընտանիքներից եկած երեխաները
շփուելով միմեանց հետ, վարակիչ հի-
ւանդութիւնների սկզբնաւորման դէպ-
քում դեր պիտի խաղայ, որպէս հիւան-
դութիւնը ծաւալող գործօն: Սրանով
սահմանափակւում է դպրոցի դերը,
բայց դպրոցը ինքը, որքան էլ նա
բարեկարգ չլինի, չէ կարող վարակիչ
հիւանդութեան գոյացման աղբիւր լի-
նել... Ինչպէս աչք փակել հակառողջա-
կան այլ պայմանների հանդէպ և բո-
լոր պայքարը ուղղել դպրոցի կողմը:
Բայց մեր «պարոնայք իշխանաւորնե-
րը» չեն սիրում գործել այդ ուղղու-
թեամբ, նրանց սիրելի գործը ոստիկա-
նութեան հրամանները լսելն է...:

Այս ամենը, ինչ որ ասացինք փողո-
ցի ու բակի մասին, վերաբերւում է
արտաքին մաքրութեան. իսկ այսպէս
ասած «ներքին մաքրութիւնը» հան-
րայայտ է: Բաղնիքների բացակայու-
թիւնը ինքնին շատ բան է ասում: Ամ-
բողջ տարին քափի ու քրտինքի մէջ
աշխատող գիւղացին լողանում է հա-
զարից մէկ, այն էլ ամառը, գետի
ցուրտ ջրում, առանց սապոնի, որի
գործածութիւնը, ի դէպ է ասել, հաս-
ցրած է մինիմումի: Գլուխն է միայն,
որ լաւացում է շաթիլ-շաթաթ: Սպի-
տակեղէն կոշած լաթերը փոխւում են
ջրօրհնէից-ջրօրհնէ, գատիկից-գատիկ:
Մեծերի հետ նոյն պայմանների մէջ
են նաև փոքրահասակները, որոնք հա-
զիւ են տաք ջրի երես տեսնում, զար-
մանալի չէ, որ դպրոցականներից շա-
տերը ունին կաշի այլ և այլ հիւան-
դութիւններ:

Սանիտարիայի ասպարիզում բուն
Ջանգղուրի գաւառը իր կողմից մըտ-
ցնում է մի մեծ միտոս տեղական ժո-
ղովրդի կեանքում: Դա աթարի գոր-
ծածութիւնն է: Շնորհիւ անտանների
հեռաւորութեան, այս գաւառամասը
մեծ կարիք է զգում վառելիքի, որի
պակասը լրացնում է աթարով, իսկ ա-
թարի պատրաստումն ու գործածու-
թիւնը ինքնին մի մեծ խախտում է
առողջապահական կանոնների:

Կալը վերջացնելուց յետոյ գիւղացին
այնտեղ է տեղափոխւում անասունների
աղբի մի մասը: Ամբողջ աշնան, ձմեռ-
ւայ և գարնան ընթացքում աղբը մը-
նում է կալում, ձիւնի, անձրևի և ա-
րևի տակ, գարշահոտութիւն տարածե-
լով իր շուրջը: Եւ եթէ ի նկատի ու-
նենանք, որ կալերի մեծամասնութիւ-
նը միաժամանակ և բակ է և փողոց
ընդհանուր գիւղացիութեան համար,
ապա պարզ կը լինի թէ առողջապահ-
կան որպիսի պայմանների մէջ է ապ-
րում գիւղը: Դալիք վարակիչ-հիւան-
դութիւնների հանդէպ՝ այժմ ոչ մի
սանիտարական աշխատանք չի կատար-
ւում գաւառում, որ շատ տարօրինակ

է, քանի որ դպրոցները շուտափոյթ
արձակեցին այդ պատճառականու-
թեամբ:

Ծանօթ լինել գաւառի իրական դրու-
թեան և որպէս համադրման առաջար-
կել միմիայն դպրոցների շուտափոյթ
արձակումը, դա առնւաղն անգիտակից
վարմունք է, որ չէ վայելում գաւա-
ռական կեանքից ճառող մեր թղթա-
կիցներին ու լրագրողներին:

Միլը. Նսայեան

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

Մնձորեակ գիւղ, 26 մայիսի

Ամսոյս 24-ին համաձայն թիմական
առաջնորդի կարգադրութեան ծնող-
ների և աշակերտ ու աշակերտուհի-
նեի ներկայութեամբ տրւեց գրական-ե-
րաժշտական բաժնով մի հանդէս, որ
մեծ գոհացում պատճառեց թէ ծնող-
ներին և թէ աշակերտութեան: Դըպ-
րոցի աւագ ուս. Բ. Ղարապետեանը
բանախօսեց դպրոցի և ընտանիքի պար-
տականութեան ու փոխ յարաբերու-
թեան մասին նաև ծնողների անմիջա-
կան հսկողութեան, երեխաների մաք-
րութեան և դպրոց կանոնաւոր յաճա-
խելու մասին: Այնուհետև ուսուցիչնե-
րից մէկը կարդաց բժիշկ Լևոն Աթա-
բէկեանի բանաստեղծութիւնից «Մօր
նամակը» և «Լայ մի լինիլ», որից յե-
տոյ կարդացին փոխադր և միացող ա-
շակերտների—ցանկը, դպրոցը աւար-
տել է 11 հոգի, դ. —բաժանմունքից
փոխադրել են 14 հոգի, մնացել 25
հոգի, որից յետոյ հասարակութիւնը
գոհ սրտով հեռացաւ:

Ա. Միլը.

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Ջ Մ

ՀԵՌԱՆԻՐՆԵՐ

(Պետր. հնո. գործ.)

ԳԵՐԵՆՈՑՆ ԶՈՐԸՆԴՐՄԵՆՆԵՐԻ ԲՆԵԿԻՑ

Մայիսի 25-ին Սեծոփեան նա-
ւատօրմը ուժեղացեց Զուգուր-
դակը և Կոզլուն՝ խորտակելով
նաւահանգիստներ և ածուխ մա-
տակարարող այն շէնքերը, որոնք
դեռ կանգուն էին մնացած: Ռըմ-
բակոծութեան ժամանակ ջրասոյգ
են արւած երկու տաճկական ած-
խատար շոգենաւ:

Պետրոգրադ, մայիսի 27-ին. Հե-
ղինակաւոր աղբիւրներից տեղե-
կանում ենք, որ մայիսի 21-ին

մեր սուգանաւը, պատահելով Բալ-
տիկ ծովում գերմանական էսկա-
դրային (նաւատորմամաս), ուժեղա-
կոծեց. ըստ երևոյթին մեր սուգա-
նաւից արձակւած ահանները նը-
պատակի հասան, քանի որ գեր-
մանական նաւի վրայից լաւեց կըր-
կնակի պայթիւն: Անգլիական սու-
գանաւը մայիսի 23-ին, Վինդա-
վայի մօտ, ուժեղացեց թշնամու
նաւախուժքը. ջրասոյգ անելով
գերմանական մի ահանակիր և
փոխադրանաւ՝ և փչացնելով մի
ուրիշ ահանակիր: Բացի նրանից
թշնամու մի այլ նաւ էլ պայթեց՝
հանդիպելով մեր ահաններին:

ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՌԱՉՄԱԲԵՄ

Կովկասեան գորսբանակի շտաբից

Մայիսի 26-ին Օլթիի գծի ուղ-
ղութեամբ թիւրքերն աշխատում
էին ուժեղացնել մեր գրաւած դիր-
քերը Զինաչորի մօտ, բայց յետ
քշեցին:

Թորթում լճի մօտ հրացանա-
ձգութիւն էր:

Օլթիի գետի հովտում մեր կա-
զակները քաջ յարձակոււմով վերց-
րին մի թիւրքական փոխադրա-
մթերքը՝ ոչնչացնելով նրա պաշտ-
պանող հեծելախումբը:

Միւս ուղղութիւնների վրայ փո-
փոխութիւն չկայ:

Արեւիք, մայիսի 27-ին. Տենեղօ-
սից հաղորդում են. Գալիպոլի թե-
րակողու վրայ դաշնակիցները յաղ-
թական կերպով առաջ են շարժ-
ւում՝ փախուստի մատնելով Բու-
լախի ամրութիւնները պաշտպա-
նող թշնամու ութ զօրագնդերը:
Դաշնակիցներն անընդհատ օգնա-
կան ոյժեր են ստանում: Գեր-
մանացիներն այստեղ էլ գործ են
ածում խեղդող գազեր: Թիւրքերը
եռանդուն կերպով պատրաստոււմ
են Պոլսի պաշտպանութեան հա-
մար՝ բլուրների վրայ ծանր ար-
տիլլերի տեղաւորելով: Գերմա-
նացիները վճռել են պարտութեան
դէպքում այրել մայրաքաղաքը —
Պոլսը:

Խմբ.-հր. Լ. Վարդապետեան

Печатать дозволено военной цензурой.

Вслѣдствіе заявленія Аршаба Погосова объ ут-
ратѣ копій членскаго его обязательства за
№ 1047 на 1000 руб., Правленіе Шупинскаго
Общества Взаимнаго Кредита, симъ объявляетъ
такуюую уничтоженной.

Շուշու րայօնի Զեմսկի Ագրոնոմը որոնում է գիւղական կեան-
քին ծանօթ մի անձնաւորութիւն

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐԻ

(ստորոստի)

պաշտօնի համար: Տարեկան ոոճիկ—600 ռուբլի, և ճանապարհածախ—150 ռ.
Խնդիրը իրենց առաջւայ ծառայութեան տեղեկութիւնների հետ միասին ուղար-
կիլ յանձնարարական նամակով (казачнымъ письмомъ) մինչև առաջիկայ յու-
նիս 1-ը: Կ. Խանկենդ, Шупинскому Районному Земскому Агроному.

изд. С. А. Козловскаго для самообученія: Рѣш. и подробн.
объясн. 2—10-ю спос. всѣхъ арием., алгеб., геомет., триг. и
анал. зад. сборниковъ: 1) Верещагина; 2) Малинина и Бур;
3) Гольденберга; 4) Евтушевскаго ч. ч. I и II; 5) Арбузова и
К; 6) Шапошникова и Вальцова; 7) Киселева; 8) Сорокина;
9) Рыбкина; 10) Кліоновскаго; 11) Мишина; 12) Вулиха; 13)
Давидова 14) Бычкова; 15) Стеблева; 16) Злотчанскаго; 17) Войнова; 18) Горячева и др.
Скидка 20% при Вашей перес. Подроб. объявл. съ образц. рѣш. зад. высылаю бесплатно.
Выписывать исключ. по адресу: БѢЛАЯ-ЦЕРКОВЬ, Кіев. губ., С. А. Козловскому. 5—4